

MONICA HESSEOVÁ

DIEVČA
V MODROM
PLÁŠTI

FRAGMENT

Dievča v modrom plášti

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.albatrosmedia.sk

Monica Hesseová
Dievča v modrom plášti
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

DIEVČA V MODROM PLÁŠTI

Monica Hesseová

 FRAGMENT

*Pro moju sestru Paige
a jej sestru Piper*

Dlho pred Basovou smrťou sme predstierali, že sa hádame, kto môže za to, že sa do mňa zamiloval. *Je to tvoja vina*, vyhlásil. *Pretože si taká rozkošná*. Povedala som mu, že sa mýli. Že hádzať to na mňa je obyčajná pohodlnosť. Vlastne je to priam nezodpovedné.

Na ten rozhovor si presne spomínam. Bolo to v obývacej izbe jeho rodičov, počúvali sme ich nové rádio a pritom som ho skúšala z geometrie kvôli písomke, o ktorej si ani jeden z nás nemyslel, že by bola dôležitá. Americká speváčka Judy Garlandová práve spievala *You Made Me Love You*. Tak sa celá tá konverzácia začala. Bas povedal, že som ho donútila, aby sa do mňa zamiloval. Doberala som si ho, pretože som nechcela, aby vedel, ako sa mi rozbúchalo srdce, keď povedal *zamiloval a do teba* v tej istej vete. Tvrdil, že je to moja vina a že ma chce pobožkať. A ja som povedala, že ak mu to dovoľím, bude to len a len jeho vina. Potom do izby vošiel jeho starší brat a oznámil nám, že za to môžeme obaja a že sa mu z nás dvíha žalúdok.

Až neskôr, cestou domov – vtedy som si ešte nemusela robiť starosti s tým, či ma nezastavia vojaci, alebo či nezmeškám začiatok zákažu vychádzania, prípadne či ma nezatknú – mi došlo, že som mu to vyznanie neopätovala. Prvý raz povedal, že ma miluje, a ja som na to nereagovala.

Mala som. Keby som vtedy bola vedela, čo sa stane o niekoľko dní neskôr a čo zistím o láske a o vojne, dala by som si záležať na tom, aby som mu to povedala.

Je to len a len moja vina.

JANUÁR 1943

Jeden

Utorok

„**H**allo, zlatko. Čo to tam máš? Niečo pre mňa?“
Zastanem, lebo ten vojak je mladý a pekný a v hlase sa mu ozýva smiech. A tiež preto, lebo by som sa stavila, že keby ma popoludní vzal do kina, určite by ma rozosmial.

To je lož.

Zastanem, pretože by sa z neho mohol vyklúť dobrý kontakt, pretože by mohol dokázať zohnať veci, ktoré sme si sami zohnať nemohli, pretože zásuvky v jeho bielizníku sú zrejme až po vrch napchaté čokoládovými tyčinkami a ponožkami, ktoré nemajú na palcoch diery.

Ani to nie je celkom pravda.

Občas však celú pravdu ignorujem, pretože je jednoduchšie predstierať, že sa rozhodujem racionálne. Je jednoduchšie predstierať, že mám na výber.

Zastanem, lebo ten vojak má zelenú uniformu. To je jediný dôvod. Zelená uniforma znamená, že nemám vôbec nijakú voľbu.

„To je na také pekné dievča dosť veľa balíčkov.“

Jeho holandčina má trochu prízvuk, ale som prekvapená, ako dobre rozpráva. Niektorí členovia Zelenej polície vôbec nehovoria po našom a sú rozladení, keď my nevieme plynule po nemecky, akoby sme sa mali celý život pripravovať na deň, keď vtrhnú do našej krajiny.

Zastanem, ale nezosadnem z bicykla. „Podľa mňa je to presne ten správny počet balíčkov.“

„Čo v nich máš?“ Nakloní sa mi cez riadidlá a jednou rukou zavadí o košík pripevnený vpredu.

„Nechceli by ste sa pozrieť? Rozbaliť *všetky* moje balíčky?“ Zachíchocem sa a sklopím mihalnice, aby na mne nevidel, ako často túto repliku používam. Stojím tak, aby sa mi šaty vyhrnuli nad koleno a vojak si to všimol. Sú námornícke modré, už trochu tesnejšie, než by mali byť, s rozstrapkaným lemom a niekoľko rokov staré, kúpené ešte pred vojnou. Trochu sa zavrtím a lem vyskočí ešte vyššie, už je v polovici môjho husou kožou pokrytého stehna.

Celé toto stretnutie by bolo oveľa problematickejšie, keby bol starší, keby mal vrásky, zažltnuté zuby alebo ovisnuté brucho. Bolo by to horšie, ale flirtovala by som tak či tak. Už som to urobila tucet ráz predtým.

Nakloní sa bližšie. Za chrbtom má Herengracht, je zakalený a páchne rybinou. Pokojne by som ho mohla do toho kanála strčiť, a kým by sa vyštveral von, bola by som na svojom mizernom bicykli z druhej ruky už na polceste domov. Je to hra, na ktorej sa zabávam zakaždým, keď ma zastaví Zelená polícia. *Ako by som ťa mohla potrestať a ako ďaleko by som sa dostala, kým by ma chytili?*

„Toto sú knihy, ktoré veziem domov matke.“ Ukážem na prvý balíček zabalený v papieri. „A toto sú zemiaky na večeru. A toto je sveter, ktorý som si práve vyzdvihla u krajčírky.“

„*Hoe heet je?*“ spýta sa. Chce vedieť, ako sa volám, a pýta sa to celkom neformálne. Tyká mi ako sebavedomý chalan, ktorý sa baví s dievčaťom s predhryzom niekde na večierku. To je dobrá správa, lebo fakt, že má záujem o mňa, ma teší oveľa väčšmi, než keby ho zaujímali tie balíčky v mojom košíku.

„Hanneke Bakkerová.“ Klamala by som, ale teraz, keď už všetci povinne nosíme pri sebe identifikačné doklady, to nemá zmysel. „Ako sa voláte vy, vojak?“

Len čo ho oslovím *vojak*, vypne hrud'. Tí mladí sú ešte vždy zamilovaní do svojich uniforiem. Keď sa pohne, všimnem si, že sa mu na krku niečo zlatisto zaleskne. „A čo máte v tom medailóne?“ spýtam sa.

Úsmev mu trochu pohasne a ruka mu vyletí k prívesku, ktorý sa mu teraz pohojdáva tesne pod golierom. Ten medailón je zo zlata, v tvare srdca, zrejme s fotografiou mladej Nemky s líčkami ako dve jabĺčka, ktorá mu slúbila, že mu doma v Berlíne zachová vernosť. Pýtať sa na ňu bolo trochu riskantné, ale zatiaľ mi to vychádza... pokiaľ sa práve nemýlim.

„Je tam fotografia vašej matky? Musí vás *naozaj veľmi* milovať, keď vám dala taký pekný prívesok.“

Po tvári sa mu rozleje ružový rumenec a schová si retiazku naspäť pod naškrobený golier.

„Tak vašej sestry?“ nalieham. „Vášho psíka?“ Nie je ľahké udržať rozhovor na tom správnom stupni naivity. Moje slová musia mať v sebe

dost' nevinnosti na to, aby nemal dôvod sa na mňa nahnevať, ale aj dost' ostrosti na to, aby sa ma radšej zbavil, než ma tu ďalej držal a vypočúval kvôli tomu, čo veziem. „Ešte som vás tu nevidela,“ zmením tému. „Hliadkujete na tejto ulici každý deň?“

„Na naivné dievčatká, ako si ty, nemám čas. Chod' radšej domov, Hanneke.“

Šliapem ďalej, riadidlá sa mi nepatrne trasú. O tých balíčkoch som mu z väčšej časti povedala pravdu. V prvých troch sú naozaj knihy, sveter a zopár zemiakov. Ale pod zemiakmi ležia párky za štyri kupóny, ktoré som kúpila na potravinové lístky nejakého mŕtveho muža, a pod tými zase cigarety a alkohol za peniaze, ktoré mi môj šéf pán Kreuk dnes ráno dal presne na tento účel. Nič z toho mi nepatrí.

Väčšina ľudí by povedala, že obchodujem na čiernom trhu, v pokútnej ilegálnej zmenárni tovaru. Ja sa vidím skôr ako zháňačka. Zháňam zemiaky, extra mäso a masť. Spočiatku som dokázala zohnať aj cukor a čokoládu, ale to sú potraviny, ktoré sú v poslednom čase čoraz nedostupnejšie a podarí sa mi ich nájsť len občas. Zoženiem čaj. Zoženiem slaninu. Vďaka mne zostávajú amsterdamskí boháči pekne pri tele. Zháňam veci, bez ktorých by sme sa teraz museli zaobiť, keby sme nevedeli, kde ich hľadať.

Čo sa týka mojej poslednej otázky tomu vojakovi – či je táto ulica jeho nové stanovište –, želala som si, aby mi na ňu odpovedal. Pretože ak tam na rohu bude odteraz každý deň, mala by som buď uvažovať nad tým, že sa s ním spriatelím, alebo zmeniť trasu.

Prvú zastávku dnešného dopoludnia mám naplánovanú u slečny Akkermanovej, ktorá býva so starými rodičmi v jednej z tých staro-

bylých budov blízko múzeí. Pre slečnu Akkermanovú sú krémy a rúž. Minulý týždeň to bol parfum. Je to jedna z mála žien v mojom okolí, ktoré sa o takéto veci ešte vždy poctivo starajú. Raz mi povedala, že dúfa, že ju jej priateľ požiada o ruku do budúcich narodenín. Ale keď ľudia mínajú peniaze aj z bizarnejších dôvodov.

Dvere otvorí s mokрыmi vlasmi natočenými na vlásenkách. Zrejme má dnes večer schôdzku s Theom.

„Hanneke! Poď ďalej, zájdem si po peňaženku.“ Vždy si nájde zámienku, aby ma pozvala dovnútra. Myslím, že sa tu cez deň nudí – sama so starými rodičmi, ktorí hovoria príliš nahlas a cítiť z nich kapustu.

Priestory domu sú nevetrané a tmavé. Za dverami do kuchyne sedí pri raňajkách jej dedko. „Kto je to?“ zavolá.

„Prišla zásielka, starký,“ kričí slečna Akkermanová cez plece.

„Kto?“

„Je to pre mňa.“ Obráti sa naspäť ku mne a stíši hlas. „Hanneke, musíš mi pomôcť. Theo sem dnes príde, aby sa starých rodičov spýtal, či sa môžem presťahovať k nemu do bytu. Potrebujem vymyslieť, čo si mám obliecť. Zostaň tu, ukážem ti svoje možnosti.“

Nedokážem si predstaviť šaty, ktoré by jej starých rodičov vedeli presvedčiť, že môže bývať s priateľom pred svadbou, hoci viem, že by to nebolo prvý raz, čo sa táto vojna podpísala na tom, že sa mladý pár vzoprel tradícii.

Keď sa slečna Akkermanová vráti do foyeru, predstieram, že porovnávam tých dvoje šiat, ktoré priniesla, ale v skutočnosti iba sledujem hodiny na stene. Nemám čas byť spoločenská. Len čo jej poviem, aby

si obliekla tie sivé, naznačím jej, aby si prevzala balíčky, ktoré držím od svojho príchodu v ruke. „Tieto sú vaše. Chcete sa ubezpečiť, že je všetko v poriadku?“

„Určite im nič nie je. Zostaneš na kávu?“

Nestrácam čas otázkou, či je pravá. Pravú kávu by mala, len keby som jej ju priniesla ja, a ja som nič také nedoniesla, takže keď hovorí, že má kávu, myslí tým, že má namleté gaštany alebo nejaké vetvičky. Náhradku kávy.

Druhý dôvod, prečo nezostanem, je rovnaký ako ten, prečo neprijmem jej ustavične opakovanú ponuku, aby som ju volala Irene. Jednoducho nechcem, aby si náš vzťah mýlila s priateľstvom. A tiež nechcem, aby si myslela, že ak jedného dňa nebude môcť zaplatiť, nič sa nestane.

„Nemôžem. Musím sa pred obedom zastaviť ešte na jednom mieste.“

„Naozaj? Mohla by si sa naobedovať u nás, práve idem variť. A potom by sme pre mňa vymysleli nejaký účes na dnešný večer.“

So svojimi zákazníkmi mám naozaj čudné vzťahy. Oni si myslia, že sme kamaráti. Berú to tak, že nás spája tajomstvo, lebo spolu podnikáme niečo nezákonné. „Vždy obedujem doma s rodičmi,“ odvetím.

„Samozrejme, Hanneke.“ Je v rozpakoch, že na mňa tak naliehala. „Uvidíme sa neskôr.“

Prechádzam na bicykli našimi úzkymi spleťtými uličkami a vonku je pod mrakom a šero, amsterdamská zima. Amsterdam bol postavený na kanáloch. Holandsko je nízko položená krajina, leží ešte nižšie, než

je hladina oceánu, a roľníci, ktorí to tu pred stáročiami vysušili, vytvorili zložitý systém vodných ciest, len aby zabránili tomu, že by sa miestni utopili v Severnom mori. Jeden môj starý učiteľ dejepisu k tomuto kúsku našej minulosti vždy pripojil svoje obľúbené príslovie: *Svet stvoril Boh, ale Holandsko stvorili Holanďania*. Vravieval to ako niečo, na čo by sme mali byť pyšní, ale pre mňa v tom bolo aj varovanie: *Nespoliehajte sa na to, že vás niečo zachráni. Všetci sme v tom sami*.

Na začiatku okupácie pred dva a pol rokmi nemecké lietadlá sedemdesiatpäť kilometrov južne od nás bombardovali Rotterdam. Zabili pritom deväťsto civilistov a zničili veľkú časť mestskej architektúry. O dva dni neskôr dorazila nemecká pechota do Amsterdamu. Teraz síce musíme znášať jej prítomnosť, ale aspoň nám zostali naše budovy. Nie je to nijako zvlášť výhodný obchod. V poslednom čase je všetko len samý nevýhodný obchod, pokiaľ nie ste ako ja a neviete z celej veci vyťažiť čo najväčší alebo aspoň nejaký zisk.

Moja ďalšia zákazníčka pani Janssenová býva len kúsok cesty odiaľto v rozľahlom modrom dome, kde spočiatku žila s manželom a troma synmi. Neskôr sa jeden syn presťahoval do Londýna, jeden do Ameriky a jeden, benjamín rodiny, do holandskej prvej línie, kde padlo dvetisíc našich vojakov, keď sa neúspešne snažili ubrániť naše hranice, keďže celá krajina márne bojovala len pár dní. Teraz sa už o Janovi toľko nerozprávame.

Ja však rozmýšľam nad tým, či bol počas invázie niekde blízko Basa.

V poslednom čase podobne premýšľam nad všetkým, lebo sa snažím pozliepať čriepky posledných minút chlapca, ktorého som milovala. Bol s Basom alebo Bas zomrel sám?

Manžel pani Janssenovej zmizol minulý mesiac tesne predtým, ako sa stala mojou zákazníčkou. Nikdy som sa jej naňho nepýtala. Mohol ilegálne spolupracovať s odbojom alebo sa jednoducho ocitol v nesprávnom čase na nesprávnom mieste, alebo možno ani nie je mŕtvy a v Anglicku popíja čaj so svojím najstarším synom. Rozhodne ma do toho nič nie je. Pani Janssenovej som zatiaľ doručila len zopár vecí. Trochu som poznala jej syna Jana. Jeho narodenie všetkých prekvapilo – dve desaťročia po bratoch, keď už obaja Janssenovci boli šediví a zostarnutí. Jan bol dobrý chlapec.

Tu a teraz sa rozhodnem, že Jan pokojne mohol byť niekde pri Basovi, keď nás napadli Nemci. Tu a teraz verím tomu, že Bas nezomrel sám. To je optimistickejšia myšlienka, než zvyčajne sama seba povolujem.

Pani Janssenová na mňa čaká vo dverách, čo ma trochu dopaľuje, pretože keby ste boli nemecký vojak s príkazom odhaľovať podozrivé veci, čo by ste si pomysleli o starej žene vyzerajúcej cudzie dievča na bicykli?

„Dobré predpoludnie, pani Janssenová. Nemuseli ste na mňa čakať vonku. Ako sa vám darí?“

„Mám sa dobre!“ zakričí, akoby čítala repliky v divadelnej hre, a nervózne si potiahne biele lokne, ktoré sa jej uvoľnili z drdola. Vlasy má vždy vyčesané do drdola a okuliare jej večne padajú z nosa. A jej oblečenie mi vždy pripomína záves alebo pohovku. „Nepôjdeš ďalej?“

„Nezohnala som toľko párkov, koľko ste chceli, ale zopár kúskov mám,“ poviem, len čo odstavím bicykel a dvere sa za nami zatvoria. Pohybuje sa pomaly. Pri chôdzi používa palicu a už len zriedkake-

dy vychádza z domu. Povedala mi, že palicu má odvtedy, čo zomrel Jan. Nevie, či nie je v poriadku po fyzickej stránke, alebo ju zlomil a ochromil žiaľ.

Jej obývacia izba vyzerá vnútri oveľa priestrannejšia než inokedy a chvíľu mi trvá, kým prídem na to prečo. Medzi kredencom s porcelánom a kreslom vždy stál opklapbed – malá posteľ, ktorá vyzerá ako skrinka, ale keď máte návštevu, môžete ju rozložiť. Predpokladala som, že ju vyrobil pán Janssen, rovnako ako všetko v dome. S mamou sme chodievali okolo ich obchodu s nábytkom, aby sme sa pokochali tovarom vo výkladoch, ale nič z toho sme si nikdy nemohli dovoliť. Nenapadá mi, kam sa opklapbed mohol podieť. Keby ho pani Janssenová predala tesne po zmiznutí svojho manžela, musela už vtedy mať problémy, ako vyjsť s peniazmi, z čoho si nemusím robiť ťažkú hlavu, kým to neznamená, že nemôže zaplatiť mene.

„Kávu, Hanneke?“ Pani Janssenová predo mnou odchádza do kuchyne, a tak idem za ňou. Mám v úmysle jej ponuku odmietnuť, ale už nachystala dve šálky zo svojho sviatočného modro-bieleho delftského porcelánu. Stôl je z masívneho javorového dreva.

„Mám tu tie párky, ak chcete...“

„Neskôr,“ preruší ma. „Neskôr. Najprv si dáme kávu so sirupovými vafľami a porozprávame sa.“

Vedľa nej stojí zaprášená plechovka voňajúca zeminou. Pravá zrnková káva. Premýšľam, ako dlho ju asi šetrila. Aj tie vafle. Ľudia neplytvajú svojimi pekárenskými prídelmi na nóbl pečivo. Šetrila si ich na chlieb. Na druhej strane, nepoužívajú ich ani na kŕmenie dievčat, ktoré im doručujú tovar z čierneho trhu, a napriek tomu mi tu pani

Janssenová nalieva kávu do porcelánovej šálky a navrch ukladá vafl'u, aby zmäkla v pare a po bokoch stiekol cukornatý sirup.

„Sadni si, Hanneke.“

„Nie som hladná,“ poviem, hoci práve v tej chvíli ma žalúdok zradí zaškvŕkaním.

Som hladná, ale na tých sirupových vašliach a na tom, ako veľmi pani Janssenová chce, aby som si u nej sadla, a vôbec na celej tejto situácii ma niečo znepokojuje. Zavolala azda Zelenú políciu a sľúbila, že im dodá niekoho z čierneho trhu? Ženská, ktorá je dosť zúfalá na to, aby predala manželov opklapbed, by niečo také mohla urobiť.

„Len na minútku.“

„Prepáčte mi, ale mám dnes na práci milión ďalších vecí.“

Zahľadí sa na svoj nádherne prestretý stôl. „Môj najmladší. Jan. Tieto mal najradšej. Mávala som ich preňho nachystané, keď sa vrátil zo školy. Boli ste kamaráti?“ S nádejou sa na mňa usmeje.

Vzdychnem si. Nie je nebezpečná. Len osamelá. Cnie sa jej za synom a chce jednu z jeho bývalých spolužiačok nakŕmiť jeho obľúbenou desiatou. Idem proti všetkým svojim zásadám, aj to zúfalé doprosovanie v jej hlase je mi nepríjemné. Ale vonku je zima a tá káva je pravá a navzdory tomu, čo som práve pani Janssenovej povedala o miliónе svojich úloh, v skutočnosti mám ešte hodinu, kým ma rodičia budú čakať na obed. Položím teda balíček s párkami na stôl, uhladím si vlasy a snažím sa spomenúť si, ako byť zdvorilým hosťom na spoločenskej návšteve. Kedysi som vedela, ako sa to robí. Basova matka mi nalievala horúcu čokoládu u nich v kuchyni, keď sme sa s Basom učili, a potom si vymýšľala zámienky, prečo sa tam vracáť, aby sa presvedčila, či sa nebozkávame.

„Sirupové vafle som nejedla poriadne dlho,“ poviem nakoniec v snahe prevetrať svoje zhrdzavené konverzačné schopnosti. „Najradšej mám prekladané.“

„S mandľovou plnkou?“

„M-hm.“

Káva pani Janssenovej je vriaca a silná, čičikajúca a upokojujúca. Spáli mi podnebie, no pijem ďalej a ani mi nedochádza, koľko som už mala, kým nie je šálka naspäť na svojom tanieriku a dopoly prázdna. Pani Janssenová ju okamžite doleje až po okraj.

„Tá káva je vynikajúca,“ poviem.

„Potrebujem tvoju pomoc.“

Aha.

Tým sa zmysel kávy vysvetľuje. Dala mi darček. Teraz chce proti-službu. Škoda, že jej nedošlo, že si ma nepotrebuje dopredu rozmazať. Pracujem za peniaze, nie z láskavosti.

„Potrebujem, aby si mi pomohla niečo nájsť,“ oznámi mi.

„Čo potrebujete? Viac mäsa? Petrolej?“

„Potrebujem, aby si mi pomohla nájsť jedného človeka.“

Šálka sa mi zastaví na polceste k ústam a na sekundu si nedokážem spomenúť, či som ju práve dvíhala, alebo odkladala.

„Potrebujem, aby si mi pomohla nájsť jedného človeka,“ zopakuje, pretože som zatiaľ nijako nezareagovala.

„Nechápem.“

„Niekoho, kto je pre mňa dôležitý.“ Zahľadí sa niekam ponad moje plece a ja sledujem jej pohľad na miesto, kde sa očami vpila do portréту rodiny, visiaceho vedľa dverí do komory.

„Pani Janssenová...“ snažím sa vymyslieť správnu a zdvorilú odpoveď. Váš manžel zomrel, to by som jej mala povedať. Váš syn zomrel. Vaši ďalší synovia sa nevrátia. Duchov nedokážem nájsť. Na výmenu mŕtveho dieťaťa nijaké kupóny nemám. „Pani Janssenová, ja ľudí nehľadám. Zháňam veci. Jedlo. Šaty.“

„Potrebujem, aby si našla...“

„Človeka. To ste už vraveli. Ale ak chcete nájsť nejakú osobu, mali by ste zavolať políciu. To je ten typ hľadačov, ktorých potrebujete.“

„Teba.“ Nakloní sa cez stôl. „Nie políciu. Potrebujem teba. Nevie, koho iného by som požiadala.“

V diaľke sa ozve odbíjanie hodín na Westerkerku. Je pol dvanásť. Teraz by som mala odísť. „Musím ísť.“ Odsuniem stoličku od stola. „Moja matka bude mať hotový obed. Chcete za tie párky zaplatiť hneď alebo vám ich má pán Kreuk pripísať na účet?“

Aj ona vstane, ale namiesto toho, aby ma odprevadila k dverám, chytí ma za ruku. „Len sa pozri, Hanneke. Prosím. Pozri sa, kým odídeš.“

Pretože ani ja nie som taká chladná, aby som sa vytrhla zo zovretia starej panej, idem s ňou ku komore a poslušne zastanem, aby som sa pozrela na obrázky jej synov na stene. Stoja v rade všetci traja vedľa seba, všetci s rovnakými veľkými ušami a vyčnievajúcimi ohryzkami. Lenže pani Janssenová sa nezastaví pred ich fotografiou. Namiesto toho otvorí dvere do komory. „Tadialto.“ Pokynie mi, aby som ju nasledovala.

Verdorie. Dofrasa, je väčší šialenec, než som si myslela. Ideme sa spolu posadiť do tmy medzi nakladané uhorky a nadväzovať spojenie

s jej mŕtvym synom? Zrejme tu má odložené jeho oblečenie zabalené v naftalínových guľôčkach.

Vnútri to vyzerá ako v ktorejkoľvek inej komore: nízka miestnosť so stenou plnou korenín, konzerv a zaváracích pohárov s jedlom, nie taká plná, ako bola pred vojnou.

„Prepáčte, pani Janssenová, ale ja neviem...“

„Počkaj.“ Siahne na okraj police s koreninami a vysunie malú západku, ktorú som predtým nevidela.

„Čo to robíte?“

„Len chvíľku.“ Robí niečo s tou západkou. Odrazu sa celý regál vyklopí a odhalí tmavý priestor za komorou, dlhý a úzky, dosť veľký na to, aby sa tam dalo vojsť, ale príliš tmavý na to, aby tam bolo poriadne vidieť.

„Čo je to?“ zašepkám.

„Postavil to pre mňa Hendrik,“ povie. „Keď boli deti malé. Tá kurtica v pôvodnom stave bola viac-menej nanič – bola zbytočne hlboká a so zvažujúcim sa stropom –, tak som ho požiadala, aby tú časť uzavrel ako komoru a zvyšok bude len sklad.“

Moje oči si privykajú na prítmie. Stojíme v priestore pod schodmi. Strop sa zvažuje, až je celkom vzadu len pár stôp nad zemou. V prednej časti je v úrovni očí polica, na ktorej stojí dopoly zhorená sviečka, kefa na vlasy a filmový časopis, ktorého názov poznám. Väčšinu tej miniatúrnej miestnosti zaberá chýbajúci opklapbed pani Janssenovej, rozložený, akoby čakal na hostá. Na ňom leží prešívaná deka so vzorom hviezd a vankúš. Nie sú tu okná. Keď sa tajné dvere zatvoria, presvitá popod ne len užučký pásik svetla.

„Chápeš?“ Znovu ma chytí za ruku. „Preto nemôžem zavolať políciu. Polícia nemôže hľadať niekoho, kto nemá existovať.“

„Tá stratená osoba...“

„To stratené dievča je židovka,“ povie pani Janssenová. „Potrebujem, aby si ju našla skôr, než to urobia nacisti.“

Dva

Postávame v tom tmavom priestore so zatuchnutým vzduchom, ktorý nepatrne páchne po starých zemiakoch, a pani Janssenová čaká, kým niečo poviem.

„Hanneke?“

„Vy ste tu niekoho ukrývali?“ sotva zo seba dostanem. Ona už medziťm posúva tajný regál späť na miesto, zatvára dvere do komory a vedie ma k stolu. Neviem, či som viac v šoku, alebo vydesená. Počula som, že niektorí zmiznutí židia občas končia natlačení v pivniciach iných ľudí, a nie v pracovných táboroch. Ale je veľmi nebezpečné povedať to nahlas.

Pani Janssenová prikývne. „Áno.“

„Tu? Vy ste niekoho ukrývali *tu*? Ako dlho?“

„Kde mám začať?“ Zdvihne servítku a začne si ju omotávať okolo prstov.

Nechcem, aby s tým vôbec začínala. Pred desiatimi minútami som

sa bála, že ma možno chce dať zatknúť. Ukrývanie ľudí sa trestá väzením, vlhkou chladnou celou v Scheveningene, kde vraj miznú ľudia na celé mesiace bez akéhokoľvek súdneho procesu. Trestom za to, že sa sami nelegálne skrývate – ako onderduiker –, je okamžitá deportácia.

„To je jedno,“ rýchlo poviem. „To je jedno. Nemusím to vedieť. Už pôjdem.“

„Prečo si ešte nesadneš?“ poprosí. „Čakala som na teba celé predpoludnie.“ Zdvihne kanvičku s kávou. „Ešte? Môžeš si dať, koľko chceš. Len si sadni. Ak mi nepomôžeš ty, budem si musieť zohnať niekoho iného.“

Rozpoltená postávam uprostred kuchyne. Nechcem ten jej kávový úplatok. Ale som ako prikovaná na mieste. Nemala by som odísť a nedozvedieť sa o tomto príbehu viac. Ak sa pani Janssenová pokúsi nájsť niekoho iného, mohla by sa vystaviť nebezpečenstvu. A mňa rovnako.

„Povedzte mi, čo sa stalo,“ vyzvem ju nakoniec.

„Obchodný partner môjho muža...“ začne a slová sa z nej rinú ako opreteky. „Obchodný partner môjho muža bol dobrý človek. Pán Roodveldt. David. Pracoval s Hendrikom desať rokov. Mal manželku Rose. Bola veľmi ostýchavá – trochu šušlala a hanbila sa za to –, ale vedela štrikovať tie najkrajšie veci. Mali dve dcéry. Leu, ktorá mala práve dvanásť a bola miláčikom rodiny. A staršiu dcéru. Pätnásťročnú, nezávislú, večne kdesi s kamarátkami. Mirjam.“ Pri tom poslednom mene jej preskočí hlas, tak prehltnie a až potom pokračuje.

„Roodveldtovi boli židia, ale svoju vieru nepraktizovali dôsledne, takže to spočiatku vyzeralo, že by im to mohlo pomôcť. Samozrejme, neskôr to nehralo nijakú úlohu. David povedal Hendrikovi, že budú v poriadku. Poznali nejakú ženu na vidieku, ktorá ich mala prichýliť.

Z toho však zišlo, pretože tá žena sa nakoniec zľakla. V júli po veľkej razii, keď zatkli všetkých židov, prišiel David za Hendrikom a povedal, že bude potrebovať pomoc so zháňaním úkrytu pre rodinu.“

„A Hendrik ich priviedol sem?“ pýtam sa.

„Nie. Nechcel ma ohroziť. Odviedol ich do obchodu s nábytkom. Postavil Roodveldtovcom tajnú miestnosť za falošnou stenou v stolárskej dielni. Nevedela som o tom.“

„Vy ste to *nevedeli*?“ Neviem si predstaviť, že by moji rodičia dokázali jeden pred druhým udržať také tajomstvo.

„Vedela som, že Hendrik trávi viac času v dielni. Myslela som si, že len pracuje dlhšie, pretože už tam nemal Davida, aby mu pomáhal. Bola som presvedčená, že Roodveldtovci odišli do toho úkrytu na viedku. Nevedela som, že sa všetci schovávali priamo tam.“

„Kedy vám to povedal?“

„Nikdy mi to nepovedal. Minulý mesiac som bola sama doma, keď som začula búchanie na dvere. Zúfale búchanie. Už bol zákaz vychádzania. Myslela som, že si Hendrik zabudol kľúč, ale keď som otvorila, stála tam dievčinka, bledá dievčinka v modrom plášti. Tak vyrástla! Nevidela som ju dobrých pár rokov a nebola by som ju spoznala, keby sa mi sama nepredstavila. Povedala mi, že ich ukrýval môj manžel, ale teraz potrebuje nejaké bezpečné miesto. Všetci ostatní sú vraj mŕtvi.“

„Mirjam Roodveldtová.“

Pani Janssenová prikývne. „Celá sa triasla, taká bola vydesená. Vravela, že v ten večer prišli nacisti do obchodu a zamierili rovno do stolárskej dielne. Nieкто Hendrika zradil, zamestnanec alebo zákazník. Hendrik im nechcel ukázať, kde ten úkryt je. Predstieral, že nemá

potuchy, o čom hovoria. No a keď mlčal, vojaci sa mu začali vyhrážať. David to počul. A snažil sa pomôcť. Lenže oni mali pištoly.“ Rýchlo sa nadýchne. „Keď tie výstrely dozneli, Hendrik bol mŕtvy. Aj David a Rose a Lea. Len Mirjam sa podarilo utiecť.“

Musel to byť absolútny chaos. Počula som o ľuďoch, ktorých uväznili, odviezli a už nikdy sa nevrátili. Ale žeby chladnokrvne zastrelili štyroch ľudí vrátane ženy a dieťaťa?

„Ako Mirjam utiekla?“ spýtam sa. „Zastrelili všetkých ostatných. Ako sa jednému dievčaťu mohlo podariť utiecť pred nacistami s pištoľami?“

„Kúpeľňa. Obchod má v prednej časti kúpeľňu. Roodveldtovci ju mohli používať, keď bola predajňa zatvorená. Mirjam sa chystala ísť spať a bola práve tam, keď prišli vojaci. Len čo začula výstrely, vybehla prednými dverami a utekala na najbližšie bezpečné miesto, ktoré jej napadlo. Môj dom. To bolo pred tromi týždňami. Ukrývala som ju do včerajšieho večera.“

„Čo sa stalo včera večer?“

Pani Janssenová siahne do vrecka na svojom svetri a vytiahne zložený útržok papiera. „Všetko som si zapísala, aby som ti vedela povedať, ako to za sebou nasledovalo.“

Prejde ukazovákom po prvom riadku. „Bola tu včera napoludnie, pretože som za ňou šla s chlebom a výtlačkom *Het Parool*. Rada si čítala novinky z odboja, znovu a znovu, ukladala si do pamäti aj inzeráty z rubriky súkromných odkazov a správ.“

„Ste si istá, že to bolo napoludnie?“

„Počula som zvony z Westerkerku a ľudia vonku chodili na obed.“

Opäť sa pozrie na papier, aby našla miesto, kde skončila. „Bola tu o štvrt’ na päť, pretože som ju šla varovať, že sa u mňa s niečím zastaví Christoffel, môj poslíček, tak bude musieť byť potichu. Bola tu o pol šiestej, pretože som sa jej pýtala, či nechce niečo na večeru. Povedala mi, že ju bolí hlava a pôjde si ľahnúť. Hneď potom ma moja susedka pani Veenstrová požiadala, aby som k nej zašla. Jej syn Koos ešte nebol doma a ona sa oňho bála. Keď som s ňou asi hodinu sedela, Koos dorazil. Dostal defekt na bicykli. Dvadsaťpäť kilometrov ho tlačil. Šla som domov a zavolała na Mirjam, aby som sa jej spýtala, či jej je už lepšie. Neodpovedala. Predpokladala som, že zaspala. O niečo neskôr som otvorila dvere, aby som sa pozrela, či niečo nepotrebuje.“

„Bola preč?“

„Zmizla. Jej posteľ bola prázdna. Kabát bol preč. Topánky boli preč. Nebolo jej.“

„Koľko bolo hodín?“

„Okolo desiatej. Po začiatku zákazu vychádzania. Niekedy medzi pol šiestou, keď povedala, že si ide ľahnúť, a desiatou zmizla bez vysvetlenia.“

Rozprávanie sa skončilo, a tak papierik opäť poskladá a začne si ho strkať naspäť do vrečka, no vzápätí ho namiesto toho podá mne. Vedľa horákov na sporáku ležia zápalky. Jednu si vezmem, škrtnem ňou o bočnú stranu škatuľky a nechám ceruzkou poznačené sledovanie pani Janssenovej zhorieť.

„Čo to robíš?“ spýta sa.

„Čo robíte vy?! Nechávate si písané záznamy o dievčati, ktoré ste nelegálne ukrývali...“

Pošúcha si čelo. „Na to som nepomyslela. Tieto pravidlá vôbec nepoznám. Preto potrebujem tvoju pomoc, Hanneke.“

V pozadí znovu odbíja Westerkerk. Uplynula ďalšia štvrt'hodina. Predtým som čas používala ako zámienku na odchod, ale teraz už naozaj pokročil. Prekrížim si ruky cez prsia. „Hodinu ste boli u susedky. Nemohla Mirjam odísť vtedy?“

„Pani Veenstrová býva rovno cez ulicu. Sedeli sme u nej na schodoch čelom k môjmu domu. Včera nebolo veľmi chladno. Mirjam by nemohla odísť prednými dverami tak, aby som si to nevšimla.“

„Máte zadné dvere?“ Nemala by som v nej vzbudzovať zbytočné nádeje tým, že jej dávam také otázky, pokiaľ nemám v úmysle jej pomáhať. Situácia, ktorú opísala, je čudná a neuveriteľná a ja sa nemôžem zbaviť pocitu, že mi to zle vysvetľuje.

„Zadné dvere sa nedajú dobre zatvoriť – už roky je to tak. Predtým som sa kvôli tomu na Hendrika hnevala. Len tá predstava, že stolár si nenájde čas, aby opravil vlastné dvere! Nakoniec som toho mala vlni dosť a sama som tam primontovala malú závoru. Keď som si všimla, že Mirjam zmizla, skontrolovala som ju. Bola zatvorená. Nemohla odísť zozadu a zavrieť za sebou závoru, ktorá je na dverách z vnútornej strany.“

„Nejaké okno?“ Už keď to hovorím, sama počujem, ako nepravdepodobne to znie. Táto štvrt' je bohatá, na takomto mieste by si niečo také nezvyčajné ako dievča vyliezajúce von oknom niekto všimol.

„Žiadne okno. Čo nechápeš? Nemala kadiaľ odísť. Ani dôvod nemala. Toto bolo pre ňu posledné bezpečné miesto. Ale ani objaviť ju tu nemohli. Keby sem po ňu prišli Nemci, odviedli by aj mňa.“

Musí existovať nejaké racionálne vysvetlenie. Pani Janssenová sa musela len na pár minút otočiť odo dverí, keď bola u pani Veenstrovej, a nevidieť, ako to dievča odchádza. Alebo možno mala tie časy napísané nesprávne a Mirjam zmizla, keď si pani Janssenová dožičila popoludňajší spánok.

Na vysvetlení aj tak nezáleží. Nemôžem jej pomôcť bez ohľadu na to, aký je jej príbeh smutný. Je to príliš nebezpečné. Na prvom mieste je prežiť. To je moje vojnové motto. Po Basovi to pokojne môže byť aj moje životné motto. Prežiť na prvom mieste, nič viac, len prežiť. Kedysi som bývala ľahkomyselná a pozrite, kam ma to dostalo. Teraz prenášam tovar z čierneho trhu, ale len preto, lebo to živí mňa a moju rodinu. Flirtujem s nemeckými vojakmi, ale len preto, lebo sa tak chránim. Hľadanie nejakého zmiznutého dievčaťa mi nezabezpečí vôbec nič.

Za dverami do kuchyne začujem zaškrípanie vchodových dverí a hlas mladého muža, ako volá: „Haló?“ Z trochu väčšej diaľky štekot psa. Kto je tam? Gestapo? NSB? Gestapo nenávidíme a Zelenú políciu rovnako, ale Nationaal-Socialistische Beweging nenávidíme zo všetkého najviac. Sú to holandskí nacisti, ktorí zradili vlastných ľudí.

Pani Janssenová vytreští oči, ale potom ten hlas spozná. „Som v kuchyni, Christoffel!“ zavolá. „Zabudla som, že sa mal dnes vrátiť,“ zašepká mi. „Napite sa. Správajte sa normálne.“

Poslíček Christoffel má kučeravé blond vlasy, veľké modré oči a chúlolistivú pokožku človeka, ktorý sa ešte dlho neholí.

„Pani Janssenová?“ Neohrabane tam postáva s čiapkou v rukách, celý nesvoj z toho, že nás vyrušil. „Prišiel som po ten opklapbed. Vra-veli ste, že už je čas?“